

Cuprins

<i>Prezentarea autorilor</i>	5
<i>Cuvânt-înainte</i>	11

Partea I

Revoltele țărănești din județul Bihor în vara anului 1949 (<i>Carmen-Elena Potra</i>) ...	19
Părintele Gherasim Iscu (1912-1951) – ultimul stareț al Tismani, martirul atipic întru Hristos (<i>Sorin Grigore Vulcănescu</i>)	43
Rezistență, contestare, nesupunere. Cazul lui Vlad Drăgoescu, un „piteștean” uitat (<i>Vlad Mitric-Ciupe</i>)	67
La limita răbdării și dincolo de ea. Grupul Ninei Dombrowschi și „atentatul” de la magazinul „Textila” (<i>Constantin Vasilescu</i>).....	83
Spre adevărata libertate. Grupul Mihai Roth și deturmarea vasului „Cernavodă” (<i>Lucian Florin Vasile</i>)	121

Partea a II-a

Răzvrătire în parohia Titan : povestea preotului Costică Maței (<i>Mariana-Alina Urs</i>)	155
GRUP CANAL '77 : între revendicarea drepturilor și „parazitism social” (<i>Flori Bălănescu</i>).....	183
Forme de opoziție politică în anii '80 : scrisori, inscripții și manifeste anti-ceaușiste (<i>Mihai Floroiu</i>).....	207
Formele de manifestare a nemulțumirii populației din județul Alba în anii '80 (<i>Liviu Pleșa</i>)	235

Partea a III-a

Reacții la cenzura comunistă (<i>Liliana Corobca</i>).....	287
Acțiuni de protest ale țărilor socialiste împotriva planului de sistematizare rurală din România (1988-1989).	
Tensiuni între Ungaria și România (<i>Nicoleta Șerban</i>)	309
Rebeli cu o cauză : elemente ale contraculturii americane în literatura generației optzeciste (<i>Adrian Matus</i>)	337
Istoria văzută prin Google : memoria gulagului pe internet (<i>Tudor Mihăescu</i>)	363

RECENZII

Igor Cașu, <i>Dușmanul de clasă (Represiuni politice, violență și rezistență în R[A]SS Moldovenească, 1924-1956)</i> (<i>Liliana Corobca</i>)	375
Ion Ioanid, <i>Închisoarea noastră cea de toate zilele</i> (vol. I-III) (<i>Lavinia Teodora Sabou</i>)	379
Marius Turda, <i>Eugenism și modernitate. Națiune, rasă și biopolitică în Europa (1870-1950)</i> (<i>Ionuț-Marian Filipescu</i>)	387
Simona Preda, <i>Patrie Română, țară de eroi !</i> (<i>Mihaela Toader</i>)	393

CLARA MAREȘ, CONSTANTIN VASILESCU
(coordonatori)

NESUPUNERE ȘI CONTESTARE **ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ**

**Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor
Comunistului și Memoria Exilului Românesc**

Volumul X, 2015

Trebuie adăugat că, atât din mențiunile părintelui Maftעי, cât și din notele Securității, planul de construire a unei biserici în cartierul Titan era fezabil: „Există un teren și fondurile s-ar putea realiza prin contribuția credincioșilor”¹, se preciza într-o notă a Securității. Mai mult, se pare că preotul Constantin Tomescu, predecesorul preotului Maftעי, chiar ar fi deus documentația în acest sens².

Tratamentul la care a fost supus de ierarhia Bisericii Ortodoxe l-a determinat pe părintele Maftעי să reacționeze, astfel că s-a hotărât să scrie la Radio Europa Liberă: „Nici eu nu m-am astâmpărat, eu îmi port vina, eu. Că am luat hârtie și am început să scriu toată târășenia asta. Către cine? Către Europa Liberă”³.

Scrisoarea a ajuns peste hotare datorită unui student străin: „Am prins pe unul care se ducea în Germania [...] «Uite, îți dau bani», și l-am dat bani, dar, bineînțeles, i-am dat bani zdraveni, câteva mii de lei [...] și am așteptat. Și la vreo lună de zile, după aia, a apărut «Preotul Maftעי Costică...» cum făceau ăia, propagandă. Bineînțeles că atuncea, gata, s-a terminat. Europa Liberă vorbea, Securitatea fierbea și ce să-i faci lui Maftעי?”⁴.

În scrisoarea datată 12 iulie 1977, citită la postul Europa Liberă abia la începutul anului 1978⁵, preotul Maftעי relatează că, după numirea sa ca preot în Titan, enoriașii l-au întâmpinat cu speranța că va reuși să construiască o biserică, dat fiind că, deși parohia fusese înființată de 15 ani, nu avea nici lăcaș de cult, nici sediu⁶. Lovindu-se de refuzul violent al ierarhiei bisericești, atât el, cât și familia sa au decis că este preferabil să emigreze:

Mă întreb eu [...], este oare canonic și creștinește să fiu lovit pentru că am cerut să se construiască o biserică? [...] Am plecat amărât acasă, cu sufletul greu ca o piatră, punându-mi întrebări la care nu puteam, și nici acum nu pot răspunde. Am crezut ca un naiv în toate cele spuse[,] în diverse ocazii[,] de superiorii mei[,] fără să-mi dau seama că vorbele sunt date pentru a-ți ascunde gândurile. [...] M-au convins stălpii ortodoxiei noastre că în România, care merge spre comunism, nu se construiesc biserici [...] Iar eu, preotul Maftעי Costică[,] împreună cu familia mea [...] nu putem merge pe acest drum. Așa stând lucrurile[,] cu toții suntem de acord să părăsim România, iar celor ce vor construi comunismul le va fi mai ușor fără noi⁷.

1. *Ibidem*, f. 5v.

2. *Ibidem*, f. 7.

3. Interviu cu pr. Costică Maftעי.

4. *Ibidem*.

5. Potrivit mențiunilor din Arhiva Keston, dosar Ro/Ort II/3, neinventariat, scrisoarea lui Costică Maftעי către Noël Bernard (12.07.1977), 20.02.1978. Menționăm că, deși scrisoarea datează din iulie, ea a fost înmănată mai târziu spre transmitere către postul Europa Liberă, din cauza dificultăților întâmpinate de preotul Maftעי în a găsi pe cineva dispus să o ducă peste graniță.

6. Arhiva Keston, dosar Ro/Ort II/3, neinventariat, scrisoarea lui Costică Maftעי către Noël Bernard (12.07.1977), 20.02.1978.

7. *Ibidem*.

Pe lângă scrisoarea pentru Europa Liberă, Maftei i-a mai scris și Patriarhului, care însă nu i-a răspuns¹, președintelui SUA, Jimmy Carter², dar și președintelui Nicolae Ceaușescu³. La 12 octombrie 1977, în scrisoarea către Ceaușescu, preciza că, dacă „nu își poate îndeplini misiunea”, ar dori să primească permisiunea de a părăsi țara⁴. O notă informativă de la sursa „Apostol”, datând din decembrie 1977, reda explicația lui Maftei: „Domnul Nicolae Ceaușescu s-a pronunțat că la noi e cea mai înaltă democrație. Asta vreau și eu. Voi merge la Domnia Sa să-i cer dreptul de a zidi o biserică”, acesta adăugând și că, în opinia sa, el „pare înrăit și decis să nu renunțe la gândurile lui”⁵. O caracterizare similară îi fusese făcută și de reprezentanții Departamentului Cultelor, care, în urma unei discuții, ajunseseră la concluzia că este „obraznic, ironic și de o încăpățănare puțin obișnuită. Nu concepe să renunțe la ideile sale [...]”⁶.

Măsurile luate în cadrul urmăririi lui Maftei⁷ au inclus, încă din ianuarie 1978, și „investigații” domiciliare, care să lămurească poziția membrilor familiei, precum și utilizarea de „mijloace speciale la domiciliu pentru a stabili persoanele din parohia Titan care îl susțin și încercări de a lua legătura cu exteriorul”⁸.

Citirea scrisorii la Europa Liberă, al cărei „conținut a fost folosit la denigrarea politicii statului nostru”⁹, a dus la o reacție promptă din partea Securității: „[...] acum Securitatea venea la mine acasă. «N-ai altceva ce să faci decât să fugi din țară. Pleacă dacă vrei să îți fie bine. Dacă nu... [își face un semn că i se taie gâtul]»”¹⁰.

Părintele Maftei a luat în considerare posibilele consecințe asupra copiilor săi, într-o notă „privind poziția dușmănoasă a preotului ortodox Maftei Costică” spunându-se că el „a vorbit cu cei trei copii în caz că au greutate la școală să riposteze că tatăl nu a cerut decât respectarea legilor țării și a constituției”, iar copiii ar fi răspuns că „ar fi mai bine să facă de așa natură ca ei să nu ajungă în situația de a fi scoși în fața careului”¹¹.

1. Interviu cu pr. Costică Maftei.

2. ACNSAS, fond Informativ, dosar 1392, vol. 1, f. 1v.

3. *Ibidem*, f. 5v.

4. *Ibidem*, f. 5v.

5. *Ibidem*, f. 125.

6. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Ministerul Cultelor și Artelor Direcția Studii, dosar 18/1977, f. 2.

7. La 7 ianuarie 1978, a fost deschis dosarul de urmărire informativă nr. 1881 asupra lui Costică Maftei, sub numele de cod „Mărculescu Cristea”. Vezi ACNSAS, fond Informativ, dosar 1392, vol. 1-2.

8. *Ibidem*, vol. 1, f. 2v.

9. *Ibidem*, f. 7v.

10. Interviu cu pr. Costică Maftei.

11. ACNSAS, fond Informativ, dosar 1392, vol. 1, f. 21.

Soția sa, Maria Maței, relatează că „uneori răspundeau copiii la telefon și auzeau injurăturile care trebuiau de fapt să fie adresate soțului. A fost îngrozitor. Urmărirea de către ofițerii de Securitate se făcea «la vedere». De exemplu, la magazin, era un individ lângă mine care nota pe un carnetel cumpărăturile pe care le făceam”¹. Părintele Maței își amintește că: „Eram amenințat permanent, la telefon, pe stradă”².

Deși familia nu i-a fost pusă în pericol în mod direct, iar copiii nu au fost persecutați la școală în urma atitudinii contestate a tatălui lor, teama de formele pe care le-ar fi putut lua abuzurile Securității și de eventualele repercusiuni asupra celor apropiați a fost ceea ce l-a determinat pe Maței să ia în mod serios în considerare varianta plecării din țară. „M-am dus la Patriarhie și am spus «Domne, ăia de la Securitate mi-au spus să iau copiii și să plec». «Păi pleacă.»”³

Revelatoare pentru nivelul de teroare inspirat de regimul comunist este reacția avută de cei din jurul său. Chiar și membrii apropiați ai familiei s-au îndepărtat: „Săracu’ tata, li era frică, mama n-a mai stat de vorbă cu mine, n-au mai venit la mine să mă viziteze, nu mă mai sunau... Sora mea, care e aici în București, nu mă mai suna. [...] Bineînțeles, cumnatul, fratele n-au mai stat de vorbă cu mine. Și-au luat mâna toți de pe mine, m-au lăsat în voia soartei”⁴.

Colegii săi, de asemenea, au început să evite orice contact: „Alți preoți nu mai stăteau deloc de vorbă cu mine, când mă vedeau, îmi întorceau spatele”⁵. Iar enoriașii, care înainte se plâneau la rândul lor de absența unei biserici în apropiere, au fost, de asemenea, reținuți în reacții: „Au tăcut toți ca sfinții. Nimeni nu m-a încurajat”⁶.

Astfel, timp de aproape un an, preotul Maței a fost neclintit în decizia sa de a nu accepta nici un compromis: fie i se dădea dreptul să ridice o biserică, fie alegea calea exilului. „Personal, nu mă tem de nimeni și de nimic”, ar fi declarat el unor apropiați. Ba mai mult, ar fi adăugat că „La nevoie poate încolona 5.000 de oameni și merge cu ei la Municipiu”⁷.

El și-ar fi menținut aceeași atitudine și într-o discuție cu Al. Grigore și Ion Iorga, angajați ai Departamentului Cultelor, care, „la sugestia tovarășului Banciu de la MI”⁸, îl convocaseră la o întâlnire pe 23 decembrie 1977. Obiectivul declarat al celor doi era de a-l „tempera în încercările sale de a agita spiritele credincioșilor din cartier pentru a forța obținerea autorizației de construire a unei

1. Romulus Cristea, „Un nou preot turnător...”.

2. *Ibidem*.

3. Interviu cu pr. Costică Maței.

4. *Ibidem*.

5. *Ibidem*.

6. *Ibidem*.

7. ACNSAS, fond Informativ, dosar 1392, vol. I, f. 5v.

8. ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor Direcția Studii, dosar 18/1977, f. 1.

biserici", act pe care Maței l-ar fi descris ca fiind „scopul vieții sale”¹. În încercarea de a-i convinge că ridicarea acestei biserici este posibilă fără a supune la cheltuieli bugetul de stat, preotul s-ar fi obligat chiar să nu solicite fonduri sau materiale de construcții de la BOR sau de la autorități, declarând că le-ar putea obține prin sprijin din străinătate². Nici acest argument nu a fost însă considerat pertinent.

Notele informative date de „I. Georgescu” și „Apostol”, ambii aparținând „rețelei informative de la Patriarhie”³, oferă detalii despre resorturile care determinau acțiunile părintelui Maței. Astfel, într-o discuție cu informatorul „I. Georgescu”, redată de acesta într-o notă către Securitate din decembrie 1977, Maței și-ar fi explicat insistența de a construi o biserică spunând că: „Nu sunt absurd, am o conștiință de preot și vreau să fac ceva”, și că nici nu considera că acțiunile sale sunt îndreptate împotriva statului – „...dânsul n-are nimic cu statul și conducătorii ei, ci cu preoții care sunt niște ateii care se mulțumesc cu scaunul pe care îl au și totul merge în virtutea inerției”⁴. Aceste afirmații au fost confirmate și de informatorul „Apostol” care, redând fragmente din conversațiile avute cu colegul său, spunea că acesta și-ar fi explicat poziția astfel: „Practic eu devin disident al Bisericii, nu politic, că sistemul politic nu mă interesează”⁵. Într-adevăr, se pare că cea mai mare amărăciune i-a provocat-o ierarhia bisericii, așa cum reiese și din nota scrisă de reprezentanții Departamentului Cultelor: „A declarat că are resentimente față de conducerea bisericii, pe care o consideră trădătoare a misiunii sale, care se teme să susțină interesele preoților pentru a nu-și pierde «fotoliul»”⁶, în loc să susțină construirea de biserici în toate cartierele noi din țară. În dosarul de urmărire este menționat și un interviu dat de Maței postului Europa Liberă, în care acesta „ataca conducerea Patriarhiei pentru scoaterea din funcția de profesor a lui Calciu Gh. de la Seminarul Teologic din București”⁷.

Pe lângă aceștia, un alt cleric care în mod subit s-a arătat foarte interesat de situația preotului Maței a fost și sursa „Arme”, deconspirat după 1989 în persoana preotului Sandi Mehedintu⁸.

Și printre vecini s-au găsit persoane doritoare să afle mai multe despre intențiile preotului Maței, cu scopul de a informa organele de stat. Astfel, o notă a unei persoane interesate să fie de folos organelor represive descria dezamăgirea părintelui Maței la aflarea veștii că primise aprobarea arhiepiscopiei de a efectua

1. *Ibidem*, f. 2.

2. *Ibidem*.

3. ACNSAS, fond Informativ, dosar 1392, vol. 1, f. 10.

4. *Ibidem*, f. 119v.

5. *Ibidem*, f. 125.

6. ANIC, fond Ministerial Cultelor și Artelor Direcția Studii, dosar 18/1977, f. 2v.

7. ACNSAS, fond Informativ, dosar 1392, vol. 1, f. 127v.

8. Romulus Cristea, „Un nou preot turnător...”.

o călătorie în Austria împreună cu familia, „în loc să mă ajute să construiesc o biserică”, el explicând gestul mai-marilor săi prin prisma temerii ierarhiei bisericești de eventuale proteste. Maftעי obținuse foarte repede și adevărurile necesare pentru copii, de unde a dedus că „totul pare a fi pus la punct în vederea temperării sale și a prevenirii unor alte tulburări ale liniștii celor care răspund de neîmplinirea dorinței sale și a enoriașilor săi”¹, fapt confirmat și de dosarul de urmărire.

Reacțiile celor din jurul său nu pot fi însă privite separat de acțiunile poliției politice. Odată cu ședința din aprilie și apoi cu trimiterea scrisorii sale la postul Europa Liberă, Securitatea a căutat să intervină pentru a-l „influența” pe Maftעי folosindu-se de alți preoți din București, de vecini și chiar de membrii familiei. Dintr-o notă de analiză și măsuri din ianuarie 1978, la care au lucrat lt.-col. Gheorghe Ardeleanu, col. Banciu și col. Ioan Lăzăruț, reiese că demersurile Securității aveau ca obiectiv oprirea lui Maftעי de a mai face „agitație între preoți”, astfel că se propuneau o serie de acțiuni menite să-l descurajeze și să-l determine să-și schimbe atitudinea. În primul rând, erau vizați alți clerici care să-și folosească influența pe lângă Maftעי. Primul pe listă era preotul paroh al Bisericii „Sf. Calinic-Cățelu”, Paul Popescu, care urma să fie contactat în scopul „reactivizării și folosirii sale pe lângă Maftעי”, alături de informatorii „Arne” și „Dâmbovița”. Apoi se dorea identificarea și utilizarea unor membri ai comitetului parohiei Titan sau a unor enoriași dispuși să-i ceară „să stea liniștit pentru că altfel vor acționa pentru îndepărtarea lui de la parohie”². Mai departe, se lua în considerare convingerea rudelor să scrie Patriarhiei și Departamentului Cultelor pentru a-și exprima nemulțumirea față de faptul că Maftעי „continua să facă agitație printre credincioși pe tema construirii bisericii”³. În cazul în care rudele nu ar fi fost de acord, Securitatea urma să întocmească și să trimită scrisori anonime având același conținut. Dintre membrii familiei, lt.-col. Dumitru Leaua, cumnatul lui Maftעי, alături de soția sa, erau vizați în mod direct pentru a-l convinge pe preot să renunțe, „motivându-i că nu are dreptul să determine unele consecințe pentru întreaga familie”⁴.

Nivelul înalt de control exercitat de poliția politică asupra Bisericii Ortodoxe reiese din punctul 4 al planului de măsuri, care prevedea ca „prin conducerea protoieriei III” să se efectueze „un control permanent al activității sale în cadrul parohiei”⁵. Mai mult, urma să se apeleze la „rețeaua informativă de la patriarhie”, în special la „Apostol” și la „Ilie Georgescu”, fiind imperativ necesară luarea unor „măsuri urgente pentru a determina factorii de răspundere și decizie să creeze un climat

1. ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor Direcția Studii, dosar 18/1977, f. 8.

2. ACNSAS, fond Informativ, dosar 1392, vol. 1, f. 9.

3. *Ibidem*, f. 10.

4. *Ibidem*.

5. *Ibidem*.

nefavorabil acțiunilor lui Maftei Costică și să exercite influență asupra sa pentru a-l determina să renunțe la ideile preconizate¹. Informatorul „Georgescu” urma să aibă sarcina ca, în timpul unei întâlniri cu Maftei, să-i relateze că mai mulți preoți din capitală ar fi fost îngrijorați din cauza comportamentului său și a posibilelor consecințe negative pe care le-ar fi putut suferi Biserica Ortodoxă din cauza lui și, mai mult, că acesta chiar ar fi fost „acostat de un cetățean care în mod revoltător i-a cerut să-l atenționeze pe preotul Maftei care le viciază atmosfera în cartier și creează animozități între oameni”².

Abordările pe stradă urmau a fi făcute și de alte persoane din vecinătate, special pregătite, care „să-l facă răspunzător de eventuale stări de lucruri negative”³. În același sens, Securitatea lua în considerare și contactarea unor cadre didactice de la școli din cartier⁴.

Nici alte mijloace de presiune nu erau excluse, luându-se în calcul verificarea pentru eventuale „preocupări ilicite pentru a se putea acționa asupra sa cu măsuri de drept comun”⁵. Există indicii că aceste intenții erau bănuite de preotul Maftei, care într-una dintre discuțiile avute cu reprezentanții Departamentului Cultelor afirma că i-ar fi teamă că i se pot face încențări⁶.

Ca reacție la scrisorile sale oficiale, Securitatea avea în vedere conceperea unei scrisori „ca din partea unei personalități din străinătate”, în care să i se reproșeze că acuzațiile sale la adresa Bisericii Ortodoxe Române sunt nefondate și nu se poate aștepta la nici un fel de sprijin din exterior în tentativa sa de a construi o biserică în Titan. Tot în acest sens, urma să se analizeze dacă este oportună trimiterea la Costică Maftei a unui „emisar” din străinătate”, care să se folosească de recenta conferință de la Belgrad⁷ pentru a-i argumenta că încălcarea libertății religioase în RSR la care face referire este, în fapt, neplauzibilă⁸.

1. *Ibidem*.

2. *Ibidem*, f. 10v.

3. *Ibidem*.

4. *Ibidem*.

5. *Ibidem*, f. 10.

6. ANIC, fond Ministerul Cultelor și Artelor Direcția Studii, dosar 18/1977, f. 2v.

7. Reuniunea de la Belgrad a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa pentru discutarea Actului Final de la Helsinki, 4 octombrie 1977 – 9 martie 1978. Actul Final de la Helsinki a fost semnat de SUA, Canada și de toate țările europene, cu excepția Albaniei, la 1 august 1975, constituindu-se într-un moment de cotitură în istoria Războiului Rece și a relațiilor dintre cele două tabere. Documentul făcea referire la o serie de chestiuni politice și militare, dar punea accent pe respectarea drepturilor omului, ceea ce a determinat o scădere în intensitatea măsurilor represive luate împotriva disidenților din lagărul communist. Vezi <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/helsinki> (accesat la 15.08.2015).

8. ACNSAS, fond Informativ, dosar 1392, vol. 1, f. 10v.